قازاق اۋىز ادەبيەتىنىڭ قازىناسى

ماقال - ماتەلدەر

3

شينجياڭ حالىق باسپاسى

قازاق اۋىز ادەبيەتىنىڭ قازىناسى

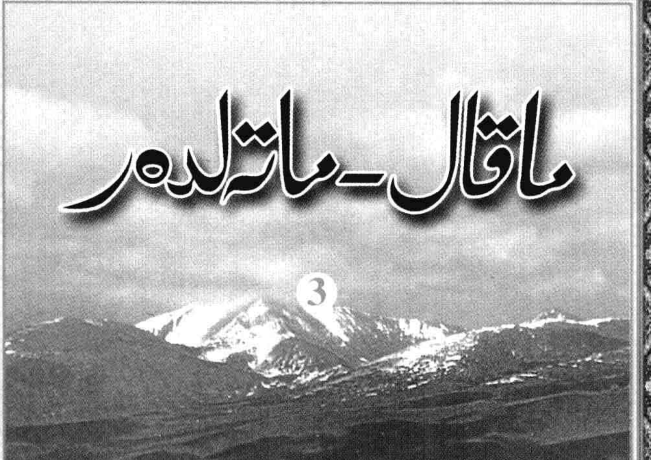

ماقال - ماتەلدەر

3

شينجياڭ حالىق باسپاسى

ۇرىمجى 2008

图书在版编目(CIP)数据

谚语.3：哈萨克文/米拉提编.—乌鲁木齐：新疆人民出版社，2008.11
(哈萨克民间文学大典)
ISBN 978-7-228-12006-2

Ⅰ.谚… Ⅱ.米… Ⅲ.哈萨克族-谚语-汇编-中国-哈萨克语(中国少数民族语言) Ⅳ.I277.7

中国版本图书馆CIP数据核字(2008)第172770号

责任编辑:阿布都哈依木
责任校对:马　吾　提
封面设计:夏　提　克

哈萨克民间文学大典

谚语(三)(哈萨克文)

米拉提 编

新疆人民出版社出版
(乌鲁木齐市解放南路348号 邮政编码：830001)
新疆新华书店发行
新疆八百印务有限公司印刷
880×1230毫米　32开本　9印张
2008年11月第1版　2008年11月第1次印刷
印数：1—3000

ISBN 978—7—228—12006—2　定价：15.00元

از ۇلتتاردىڭ تاڭداۋلى كىتاپتارىن شىعارۋعا ارنالعان مەملە-
كەتتىك قارجى ارقىلى دەمەلگەن نىشان.

全国少数民族出版资金资助项目

جاۋاپتى رەداكتور: ٴابدىقايىم زىكىريا ۇلى
جاۋاپتى كوررەكتور: ٴماۋلىت ٴشارىپ ۇلى
مۇقاباسىن جوبالاعان: شاتتىق اگسا

قازاق اۋىز ادەبيەتىنىڭ قازىناسى —

ماقال - ماتەلدەر

(3)

باسپاعا دايىنداعان: مەللات ٴابزالقان ۇلى

*

شينجياڭ حالىق باسپاسى باسترىدى
(ٴۇرىمجى قالاسى وڭتۇستىك ازاتتىق كوشەسى 348 - اۋلا)
شينجياڭ شينحۋا كىتاپ دۇكەنىنەن تاراتىلدى
شينجياڭ باباي شەكتى سەرىكتىگىندە باسىلدى
فورمات 1/32، 1230×880، 9 باسپا تاباق
2008 - جىل، قاراشا، 1 - باسپاسى
2008 - جىل، قاراشا، 1 - باسىلۋى
تيراجى: 3000 — 1
ISBN 978 — 7 — 228 — 12006 — 2
باعاسى: 15.00 يۋان

باسپادان

قازاق حالقىنىڭ اۋىز ادەبيەتى ٴوزىنىڭ كوركەمدىك - يدەيالىق نارىمەن، ەستەتيكالىق قۋات - تەگەۋرىنىمەن، ٴتۇر-جانرلارىنىڭ مولدىعىمەن، تاقىرىپتىق جانە سيۋجەتتىك بايلىعىمەن، قوعامدىق - الەۋمەتتىك جانە تاربيەلىك تەرەڭ ٴمان - مازمۇنىمەن ەرەكشەلەنەدى . ول كونە تاس داۋىرىندە پايدا بولىپ، تۇركىلىك ٴتۇستى باستان كەشىرگەن، ودان بەرى دە قازاق حالقىنىڭ قالىپتاسۋ تاريحىمەن بىتە قايناسىپ، بىرگە جاساپ كەلە جاتقان تەڭدەسى جوق رۋحاني مۇرا. ول بايىرعى اتا-بابالارىمىزدىڭ نانىم - سەنىمدەرىنەن، تاريحىنان، تۇرمىس-تىرشىلىگىنەن، اسىل - ارمانى، بيىك مۇراتىنان جان-جاقتى ماعلۇمات بەرەدى ٴارى ۇلتتىق رۋحاني مادەنيەتتىڭ عاسىرلار تىزبەگىندەگى تاريحي ۇزگەرىسىن، ەتنيكالىق سانامەن قارايلاس ٴجۇرىپ وتكەن جولىن دا كوز الدىمىزعا ەلەستەتە الادى. اۋىز ادەبيەتىنىڭ شىعارۋشىسى دا، تاراتۋشىسى دا، تىڭداۋشىسى دا — حالىق. سوندىقتان ول شىن مانىندە، حالىقتىڭ ٴوز ەنشىسى بولىپ تابىلادى . ياعني اۋىز ادەبيەتى — حالىق شىعارماشىلىعىنىڭ ايرىقشا سالاسى، اۋىزشا شىعارىلىپ، اۋىزشا تاراعان كوركەم ادەبي تۋىندىلاردىڭ جيىنتىق اتاۋى. سونىمەن بىرگە عىلىم مەن مادەنيەتتە «حالىق شىعارماشىلىعى»، «حالىقتىڭ اۋىزشا ٴسوز ونەرى» دەيتىن اتاۋلار دا ۇسىنعان جاقىن ماعىنادا قولدانىلادى. 1846 - جىلى اعىلشىن عالىمى ۆيليام تومس ۇسىنعان فولكلور (اعىلشىنشا حالىق دانالىعى) ٴسوزى دە

此为试读,需要完整PDF请访问: www.ertongbook.com

اۋىز ادەبيەتى اتاۋى ٴۇشىن حالىقارالىق عىلىمي اتاۋ رەتىندە قابىلدانعان. بۇلاردىڭ قاي - قايسىسى دا ٴبىرىنىڭ ورنىنا ٴبىرى قولدانىلىپ كەلەدى. باتىس ەۋروپا، امەريكا، اۋستراليا حالىقتارىنىڭ ۇعىمىندا بۇل ٴسوزدىڭ ماعىناسى تىم اۋقىمدى، ول حالىقتىڭ كيىم - كەشەك، قۇرال - جابدىق، ادەت - عۇرىپ، تۇرمىس - سالت، نانىم - سەنىم، سونداي- اق، ٴتۇرلى كوركەمونەرىن (پوەزيا، مۋزيكا، ٴبي، ويۋ - ورنەك، توقىما ونەرى، ت. ب). تۇتاستاي اتاۋ ٴۇشىن قولدانىلادى. بۇل جاعىنان العاندا ول تەك اۋىز ادەبيەتىن عانا ەمەس، «ەتنولوگيا»، «ىتنو مادەنيەت» دەيتىن ۇعىمدارمەن دە ساباقتاسىپ، ماعىنالاسىپ جاتادى. قازاق ادەبيەت تانۋ عىلىمىنداعى «اۋىز ادەبيەت» دەگەن ۇعىم دا «فولكلورلىڭ» وسى مانىمەن ساباقتاس دەپ قاراۋعا ابدەن بولادى. بۇلار ٴبىرىن - ٴبىرى تولىق سيپاتتاي بەرەدى. اۋىز ادەبيەتىن زەرتتەيتىن عىلىمدى «فولكلور» دەپ اتاۋىمىزدا وسىعان بايلانىستى.

ٴبىز وسى ۇستانىمدى باسشىلىققا الا وتىرىپ، قازاق ادەبيەتىنە ەڭبەك سىڭىرگەن ٴبىر ٴبولىم عالىمداردى نەشە مارتە شەكە ٴتۇيىستىرىپ «قازاق اۋىز ادەبيەتىنىڭ قازىناسى» دەگەن فولكلور اتاۋىنا سيىمدى تاقىرىپتا ۇلاسپالى كىتاپ شىعارۋدى ىنىندەتكە الدىق. ماقسات - فولكلورعا جاتاتىن دۇنيەلەردى شاما بار تولىق قامتۋ. ويتكەنى، كوشپەلى قوعامدا فولكلور بەلگىلى ٴبىر الەۋمەتتىك توپتىڭ عانا شىعارماشىلىعى ەمەس، جالپى حالىقتىڭ حانى مەن قاراسىنا، باتىرى مەن بيىنە، بايى مەن كەدەيىنە ورتاق ونەر، امبەگە تيەسەلى مۇرا. سول تۇستا بۇكىل قوعام اۋىزشا ونەر مەكتەبى بولدى. وسىعان لايىق اۋىز ادەبيەتىنىڭ جۇگى دە وراسان زور بولدى. حالىقتىڭ تاريحي زەردەسى، فيلوسوفيالىق وي - تۇيىندەرى، پەداگوگيكالىق

تاجىريبەسى، ادامگەرشىلىك ولشەمدەرى، كاسىپتىك ادەبيەتكە ٴتان كوركەمدىك سۋرانىستارى، تەاترلىق ونەرگە تيەسەلى ەسەسى اۋىز ادەبيەتىنە جۋكتەلدى. ٴىس جۋزىندە اۋىز ادەبيەتىنىڭ ارالاسپايتىن سالاسى قالعان جوق. ٴبىز بايىرعى اتا - بابالارىمىزدىڭ وسىنداي ونەر مەكتەبىنەن جارالعان بارلىق دۋنيەلەرىنىڭ باسىن بىرىكتىرىپ جالپى حالىققا، كەلەر ۇرپاققا، زەردەلى زەرتتەرمەندەرگە تابىس ەتۋ ماقساتىندا «قازاق اۋىز ادەبيەتىنىڭ قازىناسىن» الداريڭىزعا تارتتىق.

قازاق اۋىز ادەبيەتى ۇلكەن تولعادان باسپا ٴسوز بەتتەرىندە جارىق كورىپ بولدى. ٴبىراق، ٴالى دە شاشىراندى كۇيدە. رەفورما جاساپ، ەسىك اشۋدان بەرگى 30 جىل بويى شينجياڭ حالىق باسپاسىنان ەرتەگى - اڭىزدار، قارا ولەڭدەر، قيسا - داستاندار، قازاق ەششىلىگى، دەنە تاربيە، ۇلتتىق اس - تاعامدار، ت.ب. فولكلورعا قاتىستى دۇنيەلەر ۇزبەي جارىق كورىپ كەلەدى. 1979-جىلدان باستاپ «شالعىن» جۋرنالىن شىعارىپ اۋىز ادەبيەتىنىڭ العاشقى سونى مۇرالارىن جيناپ تۋڭعىش توپتا باسىلىم كورسەتتى. ٴبىز بۇل جولى وسى نۇسقالاردى نەگىزگە الا وتىرىپ جانە ەلىمىزدىڭ ٴىشى - سىرتىندا باسىلىم تاپقان نۇسقالارىن سالىستىرۋ، سارالاۋ، تولىقتاۋ، رەتتەۋ ارقىلى جانرلار بويىنشا جۇيەلى قۇراستىرىپ وتىرمىز.

قازاق اۋىز ادەبيەتىنىڭ ٴتۇر - جانرلارى مول جانە كۇردەلى بولىپ كەلەتىندىكتەن جانرلىق جاقتان ٴبولۋ بىزگە قيىندىق تۋدىردى. ٴتۇرلى تانىمدار ارا تالاس - تارتىستان سوڭ اقىندار ايتىسى، اڭىز - ەرتەگىلەر، باتالار، جاڭىلتپاشتار، جۇمباقتار، جىراۋلار جىرلارى، زار - جارعىلار، كولدىرگىلەر، قارا ولەڭدەر، قيسا - داستاندار، ماقال - ماتەلدەر، مىسال - تامسىلدەر، تۇرمىس - سالت جىرلارى، ۇلەسكەرلەر، ۇلتتىق

ويندار، حالىق اندەرى، شەجىرە، شەشەندىك سوزدەر دەپ ون سەگىز توپقا جىكتەدىك. عىلمي ٴبولۋ جاعىنا قاتاڭ تالاپ قويعانىمىزبەن كەيبىر وقشاۋ قالاتىن جانرلاردى وسى توپتىڭ ىڭعايلى بىرىنە تەلىدىك. مىسالى: ميفتەرگە قايىسلار جاتادى، اڭىزدارعا قايىسلار جاتادى دەگەن سياقتى ماسەلەلەرگە كەلگەندە پىكىر بىرلىگىنە كەلە الماعاندىقتان «اڭىز ـ ەرتەگىلەر» دەگەن ٴبىر اتپەن جىبەرىپ ىڭعايىنا قاراي ورنالاستىردىق. ماقال ـ ماتەلدەر بۇدان بۇرىنعى باسىلىمداردىڭ جانە شەتەلدەگى باسىلىمداردىڭ بارىندە تاقىرىپتارعا بولىنگەن، ٴبىراق، مۇندايدا ماقال ـ ماتەلدەر وتە كوپ قايتالانادى، ويتكەنى، قازاقتىڭ ٴبىر ماقالى بىرنەشە ماعىنا بەرىپ، بىرنەشە تاقىرىپتى قامتيدى. سوندىقتان ٴبىز الفاۆيت تارتىپكە سالىپ (ٴبىرىنشى جولدىڭ ٴبىرىنشى دىبىسىن نەگىزگە الىپ شىعاردىق). حالىق اندەرىنىڭ قاي ٴبىرىن الساق تا تۇنىلۋ اڭىزى، تاريحى بار ٴارى حالىقتىق قاسيەتى بويىنشا كوپ ۆاريانتتى. ٴبىز حالىق اراسىنا ەڭ كوپ تاراعان ٴبىر نەمەسە بىرنەشە ۆاريانتىن نەگىز ەتتىك. سونىمەن بىرگە مۇمكىندىگىنشە ەڭ بايىرعى نۇسقاسىن الۋدى ولشەم ەتتىك. ال، بەتاشار مەن باتالار تومىنا دا وسى ٴۇردىستى ۇستاندىق، نەگىزىنەن حالىقتىق سيپات العان تۇىندىلاردى بەردىك. قالعان پىكىردى وقىرمان ٴوز قولدارىنا العان سوڭ ايتار دەپ وسى بويىنشا باسۋعا كەلىستىك.

شينجياڭ حالىق باسپاسى
2008 ـ جىل، شىلدە

مازمۆنی

ق	1
ل	97
م	97
و	118
ۆ	134
پ	155
س	158
ت	196
ۋ	255
ۆ	256
ۆ	262
ح	266
ش	270
ى	277
ئى	278

ق

قاسقىر بايلاعانعا،
شوشقا ايدالعانعا جۇرمەيدى.

قايىرسىز سۇڭقاردان،
قايىرىمدى تۇرىمتاي ارتىق.

قاسقىردى قۋساڭ ايعاي سالما.

قاز شۋلاپ قورقىتادى،
قارىز سۇراپ قورقىتادى.
بالا جىلاپ قورقىتادى،
جار قۇلاپ قورقىتادى.

قارشىعا قانجىعا قىزارتادى.

قاسقىردى قاسقىر سياقتى ادام سوعادى.

قاسقىردىڭ كۇشىگىن اسىراساڭ تاۋعا قاراپ ۇليدى.

قارشىعانىڭ تويىندا،
كەزقۇيرىق كەكىرىپتى.

قانشا بيىك بولسا دا،
قۇس قونبايتىن اعاش جوق.

قاسقىر ازىعىن جەتى كۇن جەردەن،
جەتى كۇن ەلدەن جەيدى.

قاراۋدىڭ قازىناسى قارعاعا بۇيىرار.

قارعا قاڭقىلداسا قىستى شاقىرادى،
قاز سۇڭقىلداسا جازدى شاقىرادى.

قارعا قارعانىڭ كوزىن شوقىمايدى.

قارعا قاز بولامىن دەپ اياعىن ٴۇسىرىپتى.

قارماق بالىقتى قاپپايدى،
بالىق قارماقتى قابادى.

قارشىعا ەكى ىلمەيدى،
حان ەكى ايتپايدى.

قاسقىر بار جەردە، مالىڭا تىنىشتىق جوق،
قاسىڭ بار جەردە، جانىڭا تىنىشتىق جوق.

قاسقىردىڭ جۇرگەن جەرى قۇزعىنسىز بولماس.

قاسقىردىڭ ويلاعانى — ارامدىق،
قويدىڭ ويلاعانى — اماندىق.

قاسقىردان قايرات كەتسە ەشكىنى اپا دەر.

此为试读,需要完整PDF请访问: www.ertongbook.com

قاسقىردىڭ زالىمدىعىن بىلسەڭ، مالىڭدى قورعا،
جاۋىڭنىڭ زالىمدىعىن بىلسەڭ، ەلىڭدى قورعا.

قاسقىردى سۇرىلىعى ٴۇشىن سوقپايدى،
ۇرلىعى ٴۇشىن سوعادى.

قاسقىر ىشىگى بار كىسى،
جولداسىنىڭ توڭعانىن بىلمەس.

قاسقىر توپتاسسا ادامعا شابار،
ۇرى توپتاسسا اۋىلعا شابار.

قاسقىرعا قان بالدان ٴتاتتى،
بايعا مال اردان ٴتاتتى.

قاسقىردىڭ تۇسىنە كىرسە دە،
تىسىنە كىرمەس.

قاسقىر سۇيەك كەمىرمەسە ٴتىسى قىشيدى.

قاسقىر قورادا شاپسا، قارعا قۋانادى.

قارعا بالاسىن اپپاعىم دەر،
كىرپى بالاسىن جۇمساعىم دەر.

قىس كيەرىن جاز كيىپ،
جارلى قايدان بايىسىن.

قىستىڭ قامىن جاز ويلا،
جازدىڭ قامىن قىس ويلا.

قىس مالىڭدى باق،
جاز جەرىڭدى باق.

قىس كوزى قىراۋ.

قىلىشىن سۋيرەتىپ قىس كەلەر.

قۇداي جۇگىرتپەگەندى،
بۇزاۋ جۇگىرتەدى.

قاسقىردىڭ اۋزى جەسە دە قان، جەمەسە دە قان.

قاز وتسە داۋسى قالادى،
ەڭ وتسە ٴىزى قالادى.

قاسقىر قارىزىن تەرىسىمەن تولەيدى.

قاسقىردىڭ تىلەگەنى تۇمان.

قارلىعاشقا قارلىعاش جەم بەرەدى،
قارىنداسقا قارىنداس دەم بەرەدى.

قاسقىر دا قاس قىلمايدى جولداسىنا.

قلعىردا جۇرگەن تاۋىقتى كولگە زورلاما،
كولدە جۇرگەن ۇيرەكتى قلعىرعا زورلاما.

قاز كەتسە كولگە ۋيرەك يە.

قارا لاعىڭدى قيماساڭ،
قاسقىر قاقپان باسپايدى.

قاشارىڭدا قاشارسىڭ،
لاقتاعاندا ساسارسىڭ.

قىرىق كىسى ٴبىر جاق،
قىڭىر كىسى ٴبىر جاق.

قىرىق جىل بايلىق بار،
قىرىق جىل تارلىق بار.

قىزعا قىرىق كىسى سويلەسەدى،
بۇيىرعان ٴبىرى الادى.

قىرقىنا شىداعاندا،
قىرىق بىرىنە شىدامايسىڭ با؟

قىرىق تەمىردىڭ قىلاۋى.

قىرسىق ٴبىر شالسا، قىرىق شالادى.

قىزعا قىرىق ۋيدەن تيىم.

قىرىق جىلدا باي مەن كەدەي تەڭەسەر.

قىزدىڭ قىرىق جانى بار.

قىرىق جىل قىرعىن بولسا دا، اجالدى ولەدى.

قىرىن الدىرعان جىگىت،
قىرقىندا شال بولادى.

قىزدىڭ قوٴنى قىرىق بايتال.

قىرىقتا ـــ قىلاڭ، ەلۋدە ـــ ەلەس.

قارا ورماندا قارعا بولعانشا،
ايادايٴ تورعايعا بوٴلبوٴل بول.

قاسقىر مەن ۋرى مىنەزدەس،
ەكەۋى دە ٴتوٴندى اڭدىيدى.
بوٴلبوٴل مەن گوٴل مىنەزدەس،
ەكەۋى دە كوٴندى اڭدىيدى.

قارعانىڭ ٴبىر كوزى وقتا،
ٴبىر كوزى بوقتا.

قاقىلداعان تاۋىق تۇمايٴ قويماس.

قوياندى قامىس ولتىرەدى،
ەردى نامىس ولتىرەدى.

قوٴلاننىڭ بويىن موٴنان كورسەڭ،
شاڭىن شاقىرىمنان كورەسىڭ.

قۋستىڭ الاننان سالعانى قىزىق.

قۇلان باسىنا كۇن تۋسا،
قۇدىعىنا قاراماس.

قۇلان — قىردا،
قۇندىز — سۋدا.

قۇلان قۇدىققا جىعىلسا،
قۇلاعىنا باقا وينار.

قۇلان ٴوز قاعىنان ٴوزى جەرىمەيدى.

قوماعاي تاماقتان ولەدى،
شورتان شاباقتان ولەدى.

قويانىڭ بويىن كور دە قالجاسىنان ٴتۇڭىل،
قورقاقتىڭ ٴوزىن كور دە ولجاسىنان ٴتۇڭىل.

قۇلان قايدا سەمىرسە،
جىنىن سوندا توگەدى.

قۇس بالاسى قىرىمعا تارتادى،
ٴيت بالاسى جىرىمعا تارتادى.

قۇس قاناتىمەن ۇشادى،
قۇيرىعىمەن قونادى.

قويان كولەڭكەسىنەن قورقادى.

قۇلاننىڭ قاسۋىنا،
ماسانىڭ باسۋى تۋرا كەلىپتى.

قۇس جەتكەن جەرىنە قونادى،
وق جەتكەن جەرىنە تۇسەدى.

قۇس ۇيادان نەنى كورسە سونى الادى.

قويانىنىڭ بازارعا ٴوزى كەلمەسە دە
تەرىسى كەلەدى.

قۇسقا الىتىن قاپاستان،
قيىسىق بۇتاق ارتىق.

قۇلان قۇمعا اۋناسا قۋنايدى.

قۇستى جيساڭ بۇركىت جي،
قىس تونىڭدى تۇلكى ەتەر.

قويان ايدىڭ ون بەسىندە سەمىز،
ونبەسىندە ارىق.

قويانىنىڭ بالاسى قانجىعادا كورىسەر.

قوراعا قاسقىر شاپقاندا ٴيتتىڭ ۇيقىسى كەلىپتى.

قىران جەتپەگەن جەرگە قيال جەتەدى.

قىرانىنىڭ كوزى قيادا،
بالاپانىنىڭ كوزى ۇيادا.

此为试读,需要完整PDF请访问: www.ertongbook.com